

ANALYYSI

Reaalipalkat ja ostovoima kohenevat Suomessa vähitellen

Suomen talous | 12.09.2023 | Meri Obstbaum, Harri Pönkä

KIRJOITTAJAT

Meri Obstbaum
Johtokunnan
neuvonantaja

Harri Pönkä
Vanhempi ekonomisti

Viime vuosien poikkeuksellisen nopea inflaatio on leikannut palkansaajien reaaliansioita ja vähentänyt kotitalouksien ostovoimaa. Synkimmän, ansiotasoindeksiin ja kansalliseen kuluttajahintaindeksiin perustuvan, arvion mukaan palkansaajien reaaliansiot ovat romahtaneet vuoden 2009 tasolle. Reaaliansioita ja ostovoimaa voi kuitenkin mitata monin tavoin, ja muilla mittareilla tilanne ei ole näin synkkä. Kotitalouksien yhteenlaskettuja reaalityloja voidaan pitää koko talouden kannalta olennaisimpana mittarina. Suomen Pankin ennusteen mukaan kotitalouksien ostovoima vahvistuu lähivuosina ja palauttaa talouden kasvuun. Useimmilla mittareilla reaaliansiot ja ostovoima palautuvat sotaa edeltävälle tasolle jo lähivuosien aikana.

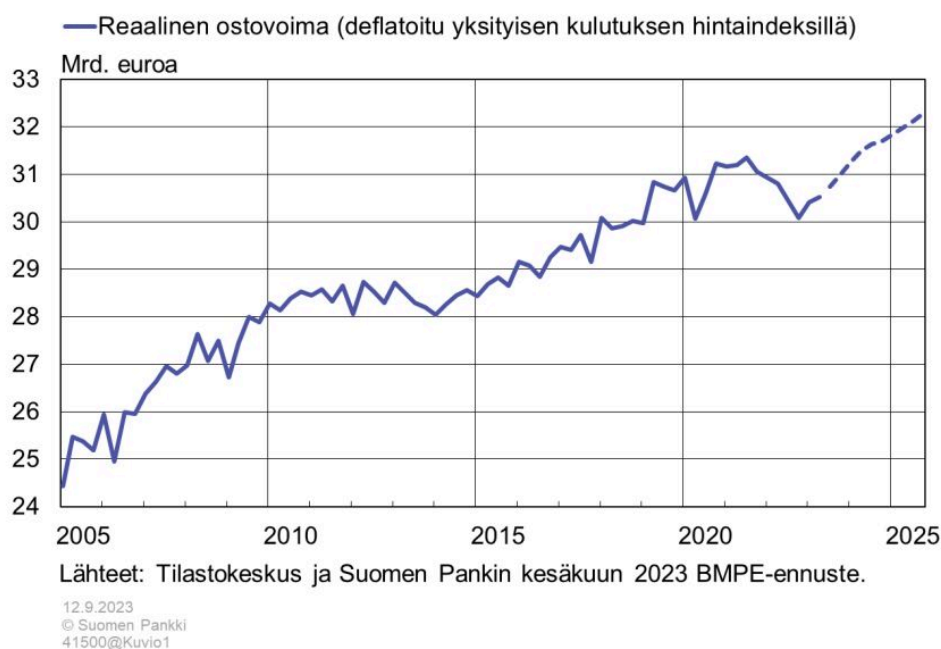

Kotitalouksien ostovoima palautuu lähivuosina

Kotitalouksien ostovoimaa voidaan mitata monin eri tavoin. Kokonaistaloudellisen kehityksen kannalta olennaisin mittari ostovoimalle on kaikkien kotitalouksien yhteenlasketut käytettävissä olevat reaalitytulot, koska sillä on tiivis yhteys yksityisen kulutuksen kehitykseen. Tällä mittarilla ostovoima laski jyrkästi vuonna 2022, mutta palautuu nopeasti lähivuosina Suomen Pankin kesäkuun ennusteen mukaan (kuvio 1).¹ Reaalinen ostovoima heikkeni viime vuonna noin vuoden 2019 tasolle, ja heikkenemiseen vaikutti eniten poikkeuksellisen nopea inflaatio.

Kuvio 1.

Kotitalouksien reaaliset käytettävissä olevat tulot eli ostovoima

Koska ostovoimaa mitataan tässä kaikkien kotitalouksien yhteenlasketuilla tuloilla, mittari sisältää palkkatulojen lisäksi myös kotitalouksien saamat eläkkeet ja muut sosiaalietuudet ja -avustukset sekä pääomatulot. Laskelmassa verot vähennetään bruttotuloista. Reaaliseksi mittari defloatoidaan yksityisen kulutuksen hintaindeksillä, joka kuvaa kansantalouden tilinpidossa koko yksityisen kulutuksen hintaa.

Reaalinen ostovoima parani jo vuoden 2023 ensimmäisellä neljänneksellä, kun sekä ansiotulot että inflaatioon indeksoidut sosiaalietuudet kasvoivat hyvää vauhtia (kuvio 2).² Suomen Pankin kesäkuun 2023 ennusteen mukaan koko vuoden 2022 heikennys ostovoimassa kurotaan umpeen

vuonna 2024, minkä jälkeen kasvu jatkuu hyvänä.

Koska näin mitattu reaali ostovoima kuvaa kaikkien kotitalouksien tilannetta, siihen vaikuttaa myös työllisyystilanne. Se on siis laajempi kotitalouksien ostovoimaa kuvaava mittari kuin reaali palkat. Se eroaa myös yksittäisen kotitalouden tai palkansaajan ostovoimasta.

Vuoden 2021 lopulta lähtien nopeasti lisääntyneet työtunnit ovat tämän mittarin mukaan tukeneet kotitalouksien ostovoimaa ja siten yksityistä kulutusta. Hyvänä pysynyt työllisyystilanne on siis puskuroinut nopean hintojen ja korkojen negatiivista vaikutusta suomalaisiin kotitalouksiin.

Kuvio 2.

Reaali ansioiden kehitys erilaista eri mittareilla

Palkansaajien ostovoimaa määrittävät pitkälti reaali ansiot eli reaali palkat mukaan lukien palkkiot. Niitäkin voidaan mitata monin tavoin. Suomen Pankin ennusteissa eniten käytetty mittari reaali ansioille on kansantalouden tilinpidon mukainen keskituntiansio, eli palkkasumma per tehty työtunnit deflaattorina yksityisen kulutuksen deflaattorilla (kuvio 3). Sama keskituntiansiomittari sisältyy edellä kuvattuun ostovoiman mittariin.

Yksittäisestä työtunnista saatu reaali palkka heikentyi viime vuonna jonkin verran, mutta kuluvan

vuoden toisella vuosineljänneksellä se oli jo noussut takaisin vuoden 2022 ensimmäisen neljänneksen (eli sota edeltävälle) tasolle. Keväällä tulivat voimaan monet uudet työehtosopimukset, joiden mukaiset palkankorotukset olivat aiempaa suurempia ja joista suurin osa sisälsi myös kertaeriä. Reaalipalkan nousu on Suomen Pankin kesäkuun ennusteen mukaan tällä mittarilla myös lähivuosina verrattain ripeää. Palkkakehitystä määrittävät jo voimassa olevat työehtosopimukset.

Kuvio 3.

Reaalipalkat, kansantalouden tilinpidon mukainen keskituntiansio jaettuna yksityisen kulutuksen deflaattorilla

Lähteet: Tilastokeskus ja Suomen Pankin kesäkuun 2023 BMPE-ennuste.

12.9.2023
© Suomen Pankki
41500@Kuvio3

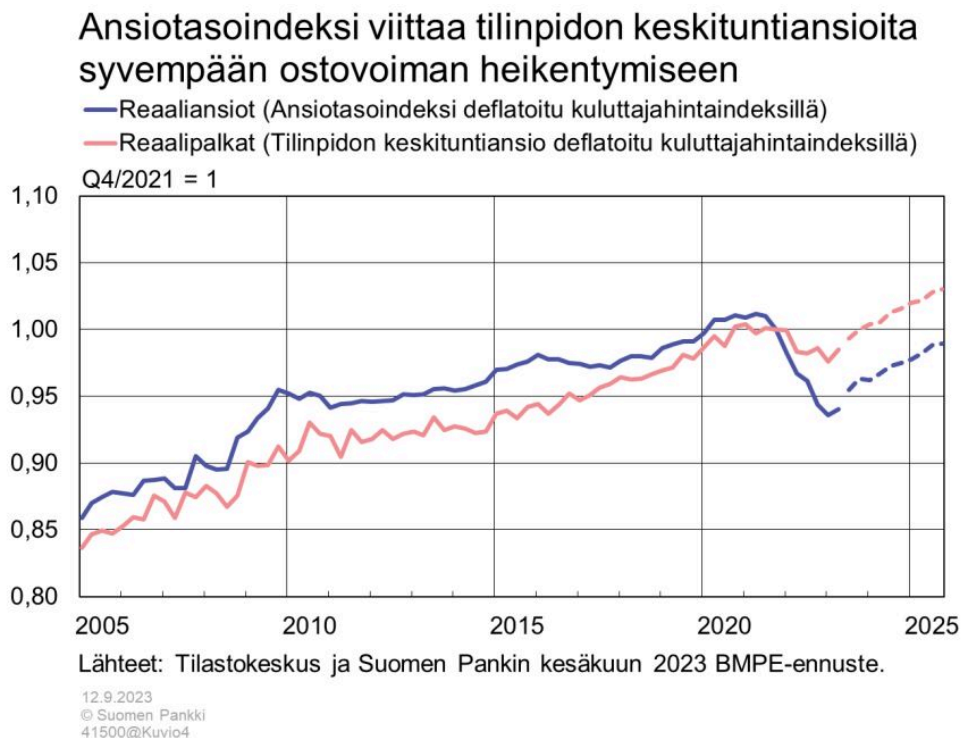
Ansiotasoindeksillä (ATI) ja kansallisella kuluttajahintaindeksillä (KHI) lasketut reaaliensiot ovat laskeneet selvästi kotitalouksien reaalisia käytettävissä olevia tuloja ja kansantalouden tilinpidon mukaisia reaaliensioita voimakkaammin. Tämä on Tilastokeskuksen käyttämä reaalipalkkojen mittari ja luultavasti siksi saanut erittäin paljon huomiota julkisessa keskustelussa viime aikoina. Tämän mittarin mukaan reaalipalkat tippuivat viime vuoden lopussa suunnilleen vuoden 2009 tasolle.³ Kuitenkin myös tämän mittarin mukaan reaaliensiot kääntyivät kasvuun huhti-kesäkuussa ja suurin osa menetetyistä palkansaajan ostovoimasta kurotaan umpeen ennustejakson aikana (kuvio 4, sininen viiva).

Suuri ero kuvioden 3 ja 4 reaalipalkkojen välillä johtuu kahdesta tekijästä. Ansiotasoindeksin mukainen palkkojen nousu on jäänyt selvästi tilinpidossa mitattua ansioiden nousua hitaammaksi.

Toisaalta myös kuluttajahintaindeksin mukainen hintojen nousuvauhti on nyt nopeampaa kuin yksityisen kulutuksen deflaattorin mukainen inflaatio. Hintaindeksien eroja käsitellään seuraavassa luvussa tarkemmin.

Palkkamittarin merkitystä havainnollistetaan kuviossa 4, jossa molemmat palkkakäsitteet muutetaan reaalisiksi samalla deflaattorilla eli kuluttajahintaindeksillä. Tilinpidon keskiansioita hyödyntävän mittarin mukaan reaalipalkkojen lasku on huomattavasti pienempää ja nousu nopeampaa kuin ansiotasoindeksiin perustuvan reaali-palkan. Tilinpidon mukaisia ansiotietoja voi pitää tietyssä mielessä ansiotasoindeksiä luotettavampina, koska niiden laskemisessa hyödynnetään suoraan verottajan tietoja toteutuneesta palkanmaksusta. Lisäksi ansiotasoindeksissä on Fornaron ja Malirannan (2022) mukaan työntekijärakenteiden muutoksesta johtuvaa merkittävää mittausharhaa,⁴ joka vaihtelee systemaattisesti suhdanteiden mukaan. Tämä saattaa heidän mukaansa vakavasti vääristää indekseillä tehtäviä palkka-analyysyjä, joten myös reaali-palkkojen seurannassa olisi syytä käyttää muitakin mittareita, vähintään ansiotasoindeksin rinnalla.

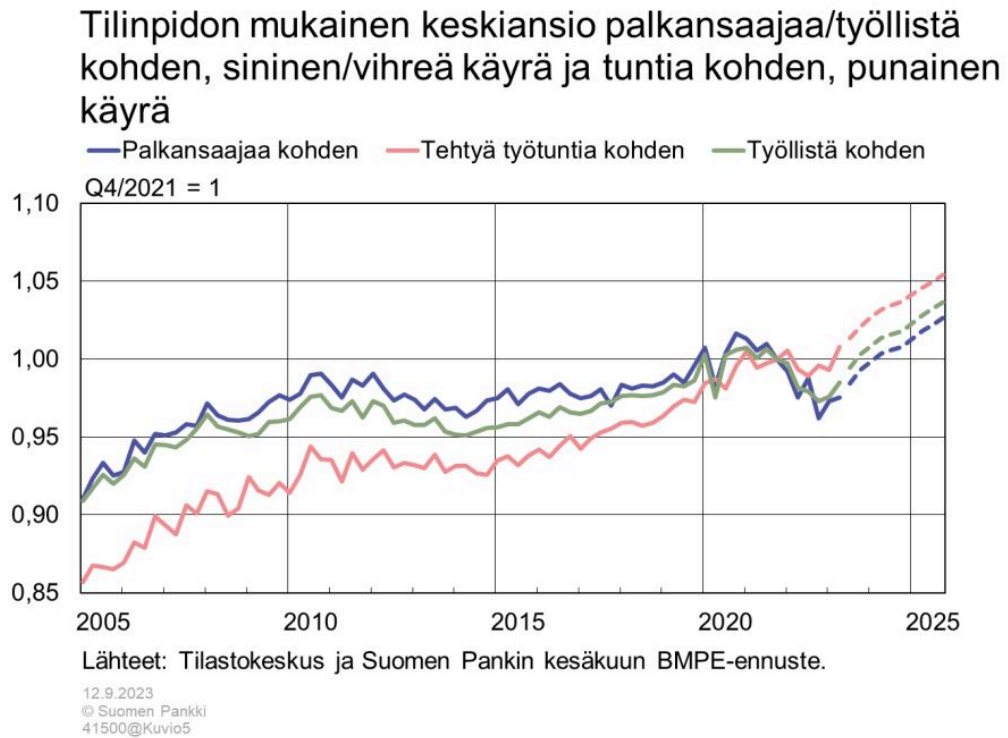
Kuvio 4.

Lisäksi merkitystä on sillä, mitataanko keskiansioita työntekijää vai tuntia kohden. Korona-aikana työntekijöiden keskimääräiset tunnit ovat vähentyneet jyrkästi ja korjaantuneet toistaiseksi vain

vähän. Tämä on johtunut osittain siitä, että työllisyyden lisäys on painottunut osa-aikaisiin työpaikkoihin, mutta myös siitä, että kokoaikatyössä tehdyt keskimääräiset tunnit ovat vähentyneet. Tämän takia työntekijää kohden laskettu keskiansio on laskenut selvästi enemmän kuin tuntia kohden laskettu keskiansio (kuvio 5).

Kuvio 5.

Erot hintakäsitteiden välillä ovat aiempaa suurempia

Arvioihin reaali-palkkojen kehityksestä vaikuttaa myös se, millä hintamuuttujalla ansiomittari on deflatoitu. Vaihtoehtoja on käytännössä ainakin kolme: kansantalouden tilinpidon neljännesvuosittain laskettava yksityisen kulutuksen deflaattori, kansallinen kuluttajahintaindeksi sekä yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi.

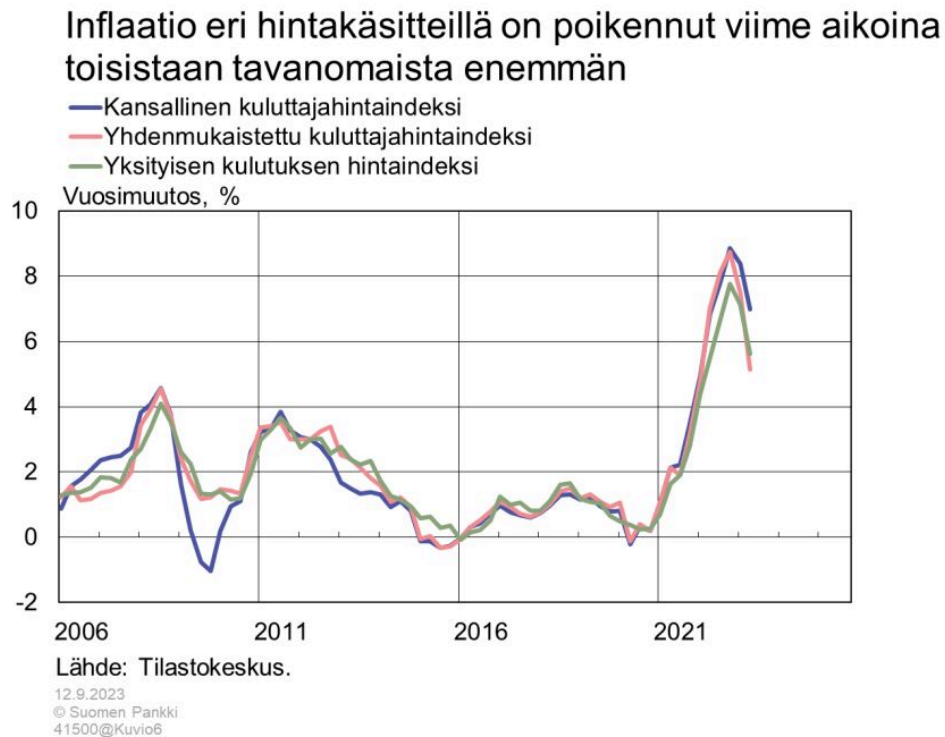
Kansallisen kuluttajahintaindeksin (KHI) painorakenne perustuu kansantalouden tilinpidon laskelmaan yksityisistä kulutusmenoista. Tilastokeskuksen neljännesvuosittain kansantalouden tilinpidossa laskemat yksityiset kulutusmenot vuodelta 2022 luovat perustan kuluttajahintaindeksin painorakenteelle. Kansantalouden tilinpidon neljännesvuosittain laskettava yksityisen kulutuksen deflaattori on KHI:lle läheinen käsite, mutta poikkeaa tietyiltä osin.⁵ Kuluttajahintaindeksin käytännöistä poiketen yksityisen kulutuksen hinta myös tarkentuu

tilinpidon julkaisujen yhteydessä.

Suomen yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi (YKHI) perustuu samoihin paino- ja hintatietoihin kuin kansallinen kuluttajahintaindeksi, mutta sen hyödykevalikoima on suppeampi.⁶ Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi kattaa 85,6 % kansallisesta indeksistä, jota voidaankin pitää laajempaan elinkustannusten nousun mittarina.

Pitkällä aikavälillä yksityisen kulutuksen deflaattorin, KHI:n ja YKHI:n kehitys on seurannut hyvin läheisesti toisiaan, mutta erot ovat kasvaneet viime vuoden lopulta lähtien (kuvio 6). Vuoden 2023 toisella neljänneksellä YKHI-inflaatio oli Suomessa 5,1 % samalla kun KHI-inflaatio oli 7,0 %. Suuri osa erosta selittyy tällä hetkellä omistusasumisen hinnan (pääasiassa asuntolainojen korkojen) nousulla. Samaan aikaan vuoden 2023 toisella neljänneksellä yksityisen kulutuksen hintaindeksin mukainen inflaatio oli 5,6 %. Täten reaaliansioiden kehitys KHI:lla deflatoituna on tällä hetkellä heikompaa kuin YKHI:llä tai yksityisen kulutuksen hinnalla deflatoituna.

Kuvio 6.

Ostovoiman koheneminen riippuu talouden toipumisesta

Kotitalouksien ostovoiman kehitys on erittäin tärkeää tulevien vuosien kulutuskysynnän kannalta, ja keskeinen osa sitä on reaali-palkkojen kehitys. Eri mittareiden tällä hetkellä antama kuva

poikkeaa kuitenkin toisistaan, mikä on syytä huomioida erityisesti koko talouden kehitystä arvioidessa.

Kaikkien kotitalouksien yhteenlaskettujen käytettävissä olevien reaalityulojen kehitys antaa huomattavasti valoisamman kuvan ostovoimasta kuin paljon seurattu kuluttajahintaindeksillä deflatoitu ansiotasoindeksi antaisi ymmärtää. Ensin mainitun sisältämä palkkamittari näyttää myönteisempää, ja mahdollisesti oikeampaa, kuvaa toteutuneesta tuntipalkkakehityksestä. Lisäksi se huomioi myös hyvän työllisyyskehityksen sekä vahvan kasvun kotitalouksien muissa kuin palkkatuloissa. Niillä on suora yhteys kotitalouksien kulutukseen palkkatulojen ohella.

Kaikilla mittareilla ostovoiman odotetaan vahvistuvan selvästi jo kuluvana vuonna palkkojen nousun ja inflaation hidastumisen myötä. Useimmilla mittareilla reaaliensiot ja ostovoima palautuvat sotaa edeltävälle tasolle jo lähivuosien aikana. Talouskasvulla ja työllisyyden kehityksellä on luonnollisesti tärkeä merkitys ostovoiman kannalta. Jos talouskehitys osoittautuu ennustettua heikommaksi lähivuosina, uhkaa myös ostovoiman palautuminen hidastua.

Viitteet

1. Tässä julkaisussa on hyödynnetty kansantalouden neljännesvuositilinpidoon tilastoja 2023Q2 asti ja tästä eteenpäin kuvioissa on käytetty Suomen Pankin kesäkuun 2023 ennustetta ketjutettuna. Suomen Pankin 15.9. julkaistavassa väliennusteessa päivitetään ennuste vain bruttokansantuotteen, työllisyysasteen sekä inflaation osalta, joten ennusteet tässä artikkelissa käytetyille muuttujille päivitetään seuraavan kerran joulukuun ennusteen yhteydessä. ↑
2. Tässä laskelmassa palkansaajien keskiansion mittarina käytetään kansantalouden tilinpidon mukaista keskiansiota eli palkkasummaa jaettuna tehdyillä työtunneilla. ↑
3. Ansiotasoindeksi 2023, 2. vuosineljännes, ”Palkansaajien reaalisien ansiotason kehitys kääntyi kasvuun vuoden 2023 toisella neljänneksellä”. ↑
4. Ks. tarkemmin Fornaro ja Maliranta (2022): Liukummat suomalaisen palkanmuodostuksen joustotekijöinä, Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/2022. ↑
5. Kuluttajahintaindeksiä varten kansantalouden tilinpidon yksityisistä kulutusmenoista poistetaan huume- ja prostituutiomenot sekä tuottajien oma kulutus. Lisäksi tilinpidon kulutusmenoista poistetaan voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen kulutusmenot ja niihin lisätään ulkomaalaisten kulutusmenot Suomessa. ↑
6. YKHI:ssä ei ole mukana omistusasumista, rahapelejä, kulutus- ja muiden luottojen korkoja, omakotitalon palovakuutusta, ajoneuvoveroa eikä kalastus- ja metsästysmaksuja. ↑

Tässä artikkelissa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajien omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin näkemystä.

Asiasanat

ansiotasoindeksi, inflaatio, keskituntiansio, ostovoima, reaalitypalkat